

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСБАЛАНСУ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто ситуацію на ринку праці в Україні. Наведено динаміку попиту та пропозиції на фахівців із вищою освітою в Україні та її структуру. Проведено аналіз, який дозволяє визначити заходи щодо збалансування ситуації на ринку праці та виявити професіональні групи, в яких спостерігається найбільший дисбаланс.

Аннотация. Рассмотрена ситуация на рынке труда в Украине. Приведена динамика спроса и предложения на специалистов с высшим образованием в Украине и ее структура. Проведен анализ, который позволяет определить меры по сбалансированию ситуации на рынке труда и выявить профессиональные группы, в которых наблюдается наибольший дисбаланс.

Annotation. The article describes the situation on the labor market in Ukraine. The dynamics of supply and demand for specialists with higher education in Ukraine and its structure is presented. An analysis was made to determine the measures to balance the labor market situation and identify professional groups in which the greatest imbalance is observed.

Ключові слова: ринок праці, попит та пропозиція, фахівці з вищою освітою, зайнятість населення, незбалансованість ринку праці.

Актуальною проблемою розвитку національної економіки є наявність дисбалансу між реальними потребами ринку праці в фахівцях певних компетентностей і пропозицією, що формується вищими навчальними закладами у вигляді випускників. Наслідком цього є існування певних диспропорцій на ринках праці та освітніх послуг, зокрема, перенасиченість фахівцями з вищою освітою за певними напрямками підготовки. Такі проблеми притаманні не тільки Україні та країнам СНД, але й ринкам праці держав Європи, США та інших країн, і тому вважаються глобальними. Головною причиною дисбалансу між реальними потребами ринку праці і пропозицією є відсутність сучасної системи державного прогнозування та стратегічного планування, побудованої на єдиних концептуальних засадах. Успішна реалізація державної політики в галузі вищої освіти неможлива без використання сучасних методів та розробки моделей прогнозування попиту на фахівців певного рівня та напрямку освіти. Оцінку якості функціонування системи планування підготовки фахівців надає ринок праці шляхом забезпечення випускників роботою на посадах відповідно до напрямку та рівня їх кваліфікації. Тобто ступінь відповідності пропозиції попиту – це і є критерій ефективності функціонування системи підготовки фахівців.

Тому виникає необхідність у проведенні всебічного статистичного аналізу попиту та пропозиції робочої сили в Україні та окремих її регіонах. Дослідження попиту та пропозиції робочої сили дозволить виявити особливості у розподілі робочої сили.

Формування інноваційної економіки неможливо без раціонального використання робочої сили. Особливістю вітчизняного ринку праці є наявність значного числа вакансій і безробітних одночасно, що свідчить про невідповідність професійно-кваліфікаційної структури припливу і відтоку робочої сили на ринку праці.

У результаті виникають диспропорції між структурою попиту і пропозиції на ринку праці, що призводять до значних втрат країни. Ці втрати виражаються у вигляді недовиробництва ВВП, зростання чисельності безробітних, неефективного використання значної частини бюджетних коштів на систему освіти робочої сили, підвищення її кваліфікації та якості. Втрати працівників пов'язані з низькою заробітною платою; із здійсненням відтворення робочої сили в простому, а не в розширеному масштабі; з більш низькою продуктивністю праці; з неефективністю робочих місць або повною їх відсутністю в багатьох економічних районах країни [1].

За декілька останніх років в Україні попит на робочу силу має тенденцію до зниження, ідентична тенденція стосується і пропозиції. 2007 рік був своєрідним піком попиту на робітників, і з того часу попит на робочу силу знизився на 73,9 %. Пропозиція робочої сили у 2013 році зменшилася на 41,8 % відносно 2007 року. Відповідно, попит на робочу силу за останні роки знижується швидшими темпами, що також свідчить про збільшення навантаження на одне робоче місце з 4 осіб на одну вакансію у 2007 році, до 10 осіб на кінець 2013 року.

У 2013 році спостерігається зниження попиту робочої сили на 18,11 % та збільшення незайнятих майже на п'ять відсотків, що свідчить про негативні тенденції на ринку праці України (рис. 1).

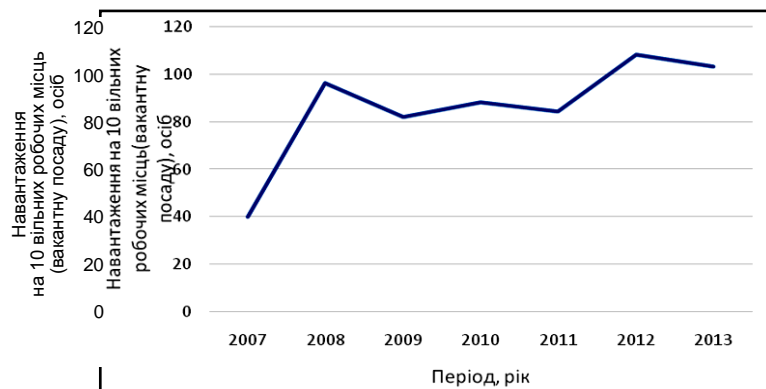

Рис. 1. Динаміка навантаження на 10 вільних місць в Україні за 2007 – 2013 роки

Розглядаючи попит робочої сили за видами економічної діяльності, варто зазначити, що значного спаду у 2013 році порівняно з попередніми, зазнали всі галузі економіки, крім державного управління, де зниження складало лише 0,4 %. Всі інші галузі економіки зазнали спаду попиту робочої сили більше ніж 10 %. Але структура потреби у працівниках за видами економічної діяльності майже не змінилася: сільське господарство як було, так і залишилося на першому місці за потребою у працівниках (рис. 2).

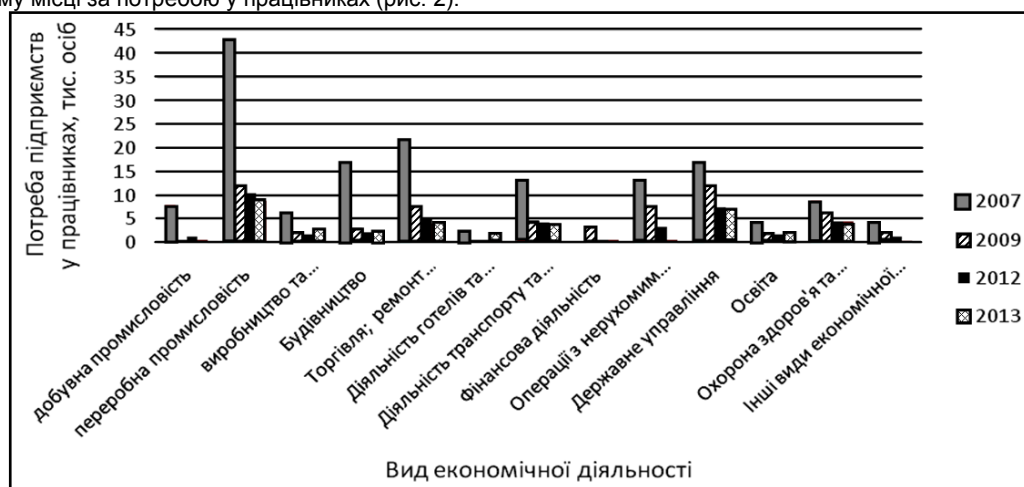

Рис. 2. Динаміка потреби підприємств у працівниках за видами економічної діяльності в Україні

Розглядаючи зрушення в структурі попиту на робочу силу за видами економічної діяльності, можна зробити висновок, що порівняно з докризовим 2007 роком потреба у працівниках у кожній професійній групі зменшилась, що є наслідком нестабільності та кризової ситуації в країні (рис. 3).

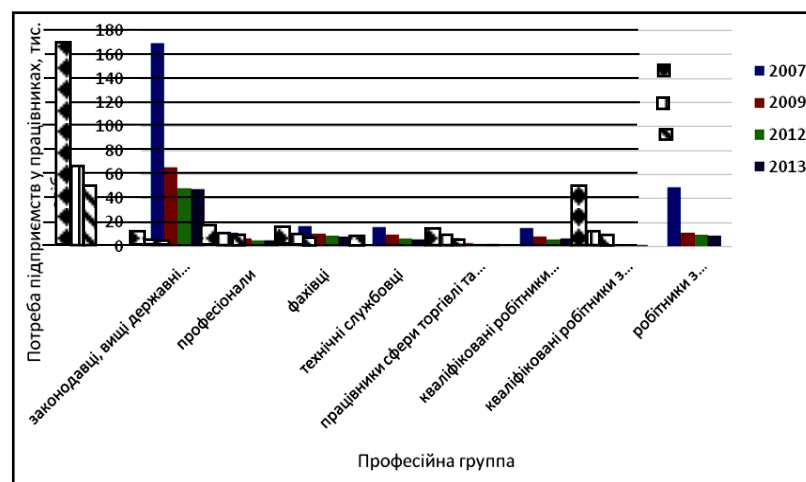

Рис. 3. Потреба підприємств у працівниках за професійними групами в Україні

За професійним складом найбільш збалансованою групою у 2013 році є фахівці. Навантаження на одне робоче місце в цій групі складає лише 6 осіб і відповідно до інших груп така ситуація виглядає досить прийнятною. Для порівняння: у кваліфікованих робітників з інструментом – 33 особи на одну вакансію, а у працівників сфери торгівлі – 22 особи на одне вільне робоче місце (рис. 4).

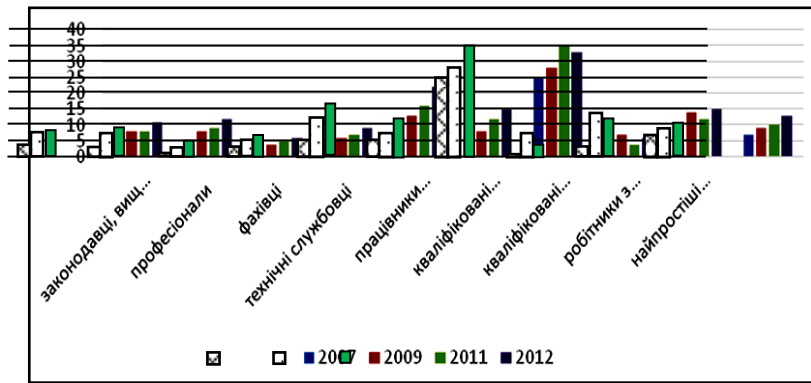

Рис. 4. Динаміка навантаження не зайнятих трудовою діяльністю громадян на вільні робочі місця за професійними групами в Україні

Найбільше незайнятих спостерігалось серед робітників із обслуговування технічного устаткування – 101 332 осіб та найпростіших професій – 83 124 осіб. Найвищими значеннями показників попиту характеризувалися кваліфіковані робітники із інструментом та професіонали, відповідно 9 650, 8 182 вакансій.

Найменше незайнятих у 2013 році було зафіксовано у професійній групі кваліфіковані робітники сільського господарства – 20 291 осіб, проте ця група виділяється найменшою кількістю вільних робочих місць, лише 622 вакансії, що і стало причиною такого високого навантаження на 1 робоче місце.

Структура потреби та пропозиції працівників за професійними групами зазнала значних змін у період із 2007 по 2013 роки. Спостерігається тенденція до скорочення попиту у спеціалістах по роботі з інструментом та з експлуатації технологічного устаткування. Також зменшилася частка попиту на кваліфікованих працівників у сфері сільського господарства. Ситуація у цій сфері залишається однією з найгірших [2].

У професійному аспекті варто виділити професії, рівень незайнятості яких найвищий. Це економіст, кухар, бухгалтер, продавець продовольчих товарів, слюсар-ремонтник, водій транспортних засобів, прибиральник службових приміщень, сторож, робітник на низько кваліфікованих ручних роботах у сільському господарстві та підсобний робітник. Найбільший дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією спостерігається у робітників на низько кваліфікованих ручних роботах у сільському господарстві – 110 осіб на одну вакансію, трактористів – 64 особи, економістів – 46 осіб, операторів комп'ютерного набору – 43 особи, юристів – 34 особи, менеджерів з персоналу – 31 особа та адміністраторів – 30 осіб (рис. 5).

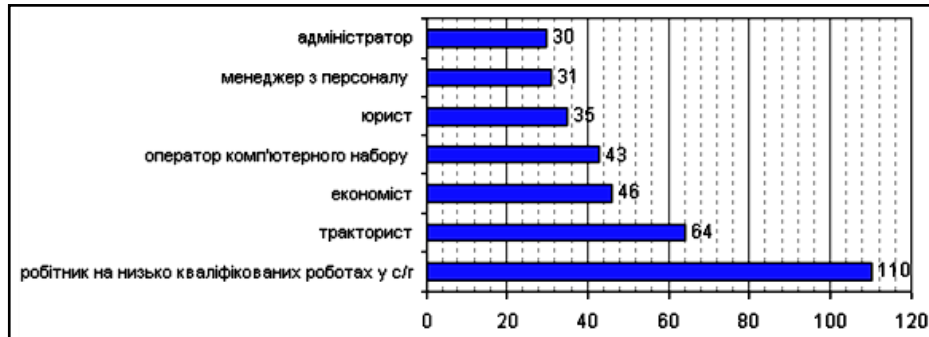

Рис. 5. Навантаження на одне робоче місце (вакантну посаду) у професійному аспекті в Україні у 2013 році

Що ж до високої потреби на професії, то тут виокремлюються такі спеціальності: спеціаліст державної служби, медична сестра, електрогазозварник, швачка, водій автотранспортних засобів та дворник. Робітникам цих спеціальностей набагато легше знайти роботу порівняно із іншими професіями. Рівень навантаження на вільні робочі місця порівняно низький і коливається в межах 1 – 4 особи на одне вільне робоче місце.

Аналіз попиту робочої сили за економічними районами в Україні у 2013 році показав, що найбільшим попитом користуються працівники у столичному економічному районі, який включає в себе Київську, Чернігівську, Житомирську області та місто Київ. Кількість вільних робочих місць у цьому районі складає більше 17 тис.

Дослідження співвідношення попиту і пропозицію показало, що найпроблемніша ситуація спостерігається у центральному економічному районі, де на одне вільне робоче місце припадає 51 незайнята особа. Черкаська область, яка входить до складу цього економічного району, має навантаження 140 осіб, що і стало причиною такого високого значення показника за районом в цілому (рис. 6).

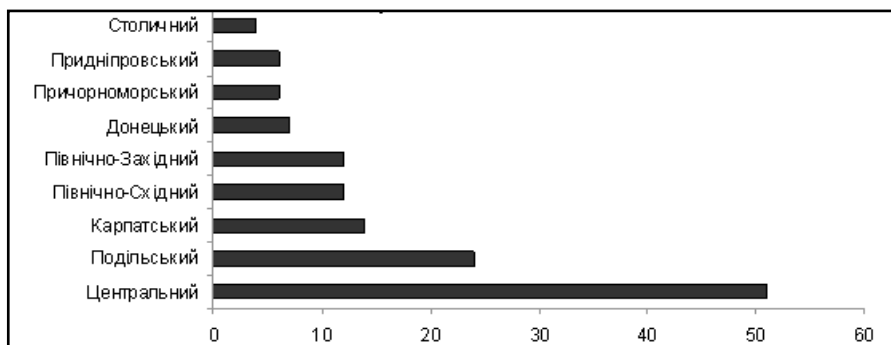

Рис. 6. Співвідношення попиту та пропозиції робочої сили за економічними регіонами України у 2013 році (осіб)

Найбільш формалізоване оцінювання потреби у фахівцях дозволяють здійснити статистичні методи та прогностичні моделі.

На сьогоднішній день проблема прогнозування кон'юнктури будь-якого ринку в Україні внаслідок швидких змін зовнішнього середовища за останні десятиліття стала особливо складною. З урахуванням тих труднощів і критичності помилок у прогнозах, деякі спеціалісти були вимушені заговорити про доцільність прогнозування. Насправді прогнозування кон'юнктури ринку – це обов'язок, який в явній та неявній формі повинні виконувати всі фірми, організації, установи, а також і освітні заклади.

Одна з основних цілей прогнозування кон'юнктури – визначення ринкових можливостей вищого навчального закладу в майбутньому на основі прогнозу. Прогнозування є досить проблематичним для сфери вищої освіти. Однак ті вищі навчальні заклади, які займаються прогнозом, мають значно більше шансів на успіх, ніж ті, які це ігнорують.

Прогнозування підготовки спеціалістів тісно пов'язане з іншими галузями наукового прогнозування. Чинники, від яких залежать обсяги підготовки спеціалістів на перспективу, мають такі параметри: прогноз розвитку окремих галузей народного господарства та окремих економічних регіонів; зміни демографічної ситуації; матеріальні, трудові, фінансові можливості держави; соціальні наслідки масової підготовки спеціалістів. Особливо варто виокремити визначення оптимальної структури підготовки кадрів: за рівнем кваліфікації, формами навчання, групами спеціальностей,

а також забезпечення ефективності використання матеріальних, кадрових та фінансових ресурсів.

Наук. керівн. Чанкіна І. В.

Література: 1. Економічна активність населення України 2011 р. : стат. збірник / Державна служба статистики України. – К. : Знання-Прес, 2011. – 203 с. 2. Богиня Д. П. Основи економіки праці : [навч. посібн.] / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – 3-тє вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2002. – 313 с. 3. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Вища школа. – 2008. – № 6. – С. 92–125. 4. Бараник З. П. Регіональний аналіз функціонування ринку праці / З. П. Бараник // Наук. вісник ВДУ ім. Л. Українки : зб. наук. праць. – Луцьк : ВДУ ім. Л. Українки, 2004. – № 5. – С. 76–81.